شائىر تېيىپجاننى ئەسلەيمەن

زۇنۇن قادىرى

بۇگۈن ئەدەبىيات باغچىسىزنىڭ گۈلزارىدا ئېچىلغان رەڭدار بىر گۈلسىز خازان بولدى. بۇ قايغۇلۇق ھادىسە مۇناسىۋىتى بىلەن تالانتلىق شائىر ئىسمىز تېيىپجان ئېلىيېۋنىڭ ئەدەبىيات سەپىگە قوشۇلغان دەسلەپكى چاغلىرىدا مەندە قالدۇرغان بەزىبىر تەسىراتلىرىنى ئەسلەپ ئۆتمەكچىمەن.

مەن ئۇچ ۋىلايەت ئىنقىلابى ياشلار تەشكىلاتى ئورگىنى بولغان «كۈرەش» ژۇرنىلىدا ئەدەبىي مۇھەررىر بولۇپ ئىشلەيتتىم. مىرسۇلتان بولسا ژۇرنالنىڭ كاتىپى ئىدى. بىر كۈنى ئىككىسىز ماقالىلەرنى تەھرىرلەش بىلەن بولۇپ كېتىپ، بۆلۈمگە كىم كىرگىنىنى خېلى ۋاقىتقىچە بايقىماي قاپتۇق. مەن بېشىمنى كۆتۈرۈپ قارىسام، ئىشىكنىڭ تۈۋىدە ئون بەش ياشلار چامىسىدىكى بىر بالا ھېزگە كۆز تىكىپ قاراپ تۇرۇپتۇ. مەن بۇ بالىدىن:

— ھەي، بۇ يەرگە نېمىشقا كەلگەنسەن؟— دەپ سورىدىم.

ئۇ يانچۇقىدىن بىر پارچە قەغەزنى چىقىرىپ:

— ماۋۇ شېئىرنى،— دەپ باشقا گەپ قىلماستىن قەغەزنى ماڭا سۇنغىنىچە شوك تۇرۇپ قالدى.

مەن ئۇنى قولۇمغا ئېلىپ بىر قۇر ئوقۇپ چىقتىم. شېئىر-نىڭ باش تەرىپىگە لۇتپۇللا مۇتەللىپنىڭ «ياشلىق ئۆگەن» ناملىق شېئىرىدىن بىر كۇپلېت يېزىپ ئۇنى شەرھلەپ ئاساستا بىر قانچە كۇپلېت ئۆزىنىڭ شېئىرىنى يېزىپتۇ، شېئىر-نىڭ ئاساسىي مەزمۇنى بىلىم ئېلىشنىڭ پايدىسى، ياشلىقىدا

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

ئوقۇيالمىغاننىڭ زىيىنى توغرىسىدا ئىدى. شېئىرنى ژۇرنىلىمىز-غا بېرىشكە مىرسۇلتان ئىككىمىز كېلىشتۇق. مەن شائىر يىگىتكە قاراپ، ئۇنىڭ چوڭ كۆزلىرىدە شېئىرنىڭ تەقدىرى توغرىسىدا ئەندىشە قىلىپ تۇرغان ئىپادىسىنى كۆردۈم. مەن ئۇنى ئىلھام-لاندۇرۇپ:

— ھە ئۇكا، سېنىڭ شېئىرىڭدىكى ياش ۋاقتىدا ئوقۇيال-ماي قېلىپ پۇشايمان قىلغان بوۋاينىڭ «ھەسسىنىما دەپ ساقىلىنى سىيپاپ كۆزى چەكچەيدى» دېگەندەك سۆزلىرىڭنى يارىتىپ قالدىم، بولمىسا، بۇ شېئىرىڭ ماۋۇ بىگىرگە سانجىلاتتى. يۇقىرىقى سۆزلىرىڭنىڭ جانىبىدىن ژۇرنالغا كىرىدىغان بولدى. ئەمدى يازغان شېئىرىڭدا ئۆزۈڭ دېگەندەك تىرىشىپ ئۆگىنىپ، چوڭقۇرراق پىكىر قىلساڭ بولىدۇ،—دېگەنىدىم. يىگىت ھاياجان-لىنىپ:

— رەھمەت ئاكا، رەھمەت، — دەپ خۇشال چىقىپ كەتتى.

مەن كېيىن گېزىتخانىغا يۆتكىلىپ كېلىپ، ئۈچ ۋىلايەت ھۆكۈمىتىنىڭ شۇ چاغدا چىقىۋاتقان گېزىتىدە تەھرىرلىك قىلىۋات-قان كۈنلەرنىڭ بىرىدە، تېيىپجان يەنە بىزنىڭ بۆلۈمگە كىرىپ كەلدى. مەن ئۇنىڭغا چاقچاق قىلىپ:

— ھە، تاڭگا ئاغىنىمىز بۇياققا كېلىپ قاپسەنغۇ؟—دېدىم.

بىز ئۇنىڭ بىر ئىشقا مەھكەم يېپىشىۋالىدىغانلىقىنى كۆرۈپ تاڭگا دەپ چاقچاق قىلاتتۇق. كېيىن بىز ئۇنىڭ مىجەزىنىڭ ئېغىرلىقى، زېرىكمەي باش چۆكۈرۈپ ئىشلەۋېرىشىنى بايقاپ «كالا» دەپ چاقچاق قىلىشقا باشلىدۇق. چۈنكى ئۇ ئۆزىمۇ چاقچاق قىلىشقا ئامراق بولۇپ، دائىم بىزگە چاقچاق قىلاتتى. تېيىپجان بۇ قېتىم بىزنىڭ يېنىمىزغا كەلگەنلىكىنىڭ مەقسىتى-نى ئېنىق ئېيتتى:

— مەن بۈگۈن سىلەرنىڭ يېنىڭلارغا يۇرتۇمدىن قېچىپ كەلدىم. مەھەللىدىكى جامائەت مېنى سەن بالاغەتكە يەتتىڭ

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

سېنى مەرھۇم ئاتاڭنىڭ ئورنىغا ئىمام قىلىپ سايلايمىز دەپ چىڭ تۇرۇۋالدى. مەن بەدىنىي ئەدەبىياتقا قىزىقاتتىم. ئۇلار مېنىڭ ئىجادىيەت بىلەن شۇغۇللىنىشىمغا يول قويمايدىغاندەك قىلىدۇ. ماڭا گېزىتخانىدىن بىرەر ئىش تېپىپ بەرسەڭلار، يۇرتۇمغا كەتمەي بىلەن بىرگە ئىجادىيەت ئىشلىرى بىلەن شۇغۇللانسام، — دەپ كۈندە بىزنىڭ يېنىمىزغا كىرىۋالىدىغان بولدى.

ئۇنىڭ ئاتىسى زاكىر خەلپەم قورغاس جامائىتى چوڭقۇر ئېتىقاد قىلىدىغان مۆتىۋەر خاتىپ ئىكەن. تېيىپجان ئاتىسىنىڭ تەربىيىسىدە قارىيلىقتا ئوقۇپ، پارە قۇرئاننى تولۇق ياد ئېلىپ، مۇكەممەل قارىي دېگەن نامنى ئالغانىكەن. بىز تېيىپجانىنىڭ ئىجادىيەتكە بولغان يۈكسەك قىزغىنلىقىنى ئېتىبارغا ئېلىپ، ئۇنى ئەدەبىيات سېپىگە قوشۇۋېلىش ئۈچۈن يۇرتداشلىرى بىلەن خېلى ۋاقىت تالاش ـ تارتىش قىلىپ، ئاخىر ئۆز تەرىپىمىزگە قوشۇۋالغاندۇق.

ئاۋۋال بىز تېيىپجاننى گېزىتنىڭ «ئۆسۈش» بېتىگە تەييارلانغان ئەسەرلەرنى ئاققا كۆچۈرۈشكە قويدۇق. ئۇ تەرلەپ ـ پىشىپ، تىنماي كۆچۈرۈش بىلەن مەشغۇل بولاتتى، ئەمما قوشۇمچە كۆپ ئىشلىسىمۇ رەسمىي شتاتتا بولمىغىنى ئۈچۈن مائاش بېرىلمەيتتى. مەن ئۇنى شتاتقا ئۆتكۈزۈش ئۈچۈن خېلى ھەرىكەت قىلساممۇ، ئىدارىسىز ئورۇن يوق دەپ شتاتقا كىرگۈزمىدى. كېيىن بىر پارچە خەت يېزىپ بېرىپ شۇ چاغدىكى «ئالغا» گېزىتىنىڭ باشلىقى سەيپىدىن ئەزىزگە ئەۋەتكەنىدىم. «ئالغا» گېزىتى مۇھەررىرلىرى تېيىپجاننىڭ پوچۇركىسىنىڭ ياخشىلىقىنى كۆرۈپ ئۇنى كۆچۈرگىچىلىككە ئېلىپ، مەلۇم مىقداردا مائاش بەلگىلەپتۇ. بىرەر ئايدىن كېيىن كوررېكتورلۇققا بەلگىلەپ قويۇپتۇ.

تېيىپجان «ئالغا» گېزىتىمگە خىزمەتكە كىرىپ، بىر مەزگىل ئۆتكەندىن كېيىن سەيپىدىنگە ئۇچراپ قالغانىدىم. ئۇ:

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

— هېلىقى، سەن بىزگە ئەۋەتكەن بالا قالتىس تالانتلىق يىگىت ئىكەن، هازىر مۇھەررىرلىككە كۆتۈرۈلۈپ، هەممىنىڭ ئالدىغا ئۆتۈپ‌كەتتى، — دەپ مىننەتدار بولغاندى.

شۇنداق قىلىپ تېيىپجان ئېلىيېۋ ئاز ۋاقىتتىن كېيىن ئۆزىنىڭ ئىجادىي ئىشىدىمۇ، باشقىلارنىڭ ئەسەرلىرىنى تەھرىرلەش ئىشلىرىدىمۇ هەممىدىن ئۆتۈپ كەتتى.

ئۇ نېمىشقا شۇنداق تېز ئۆسۈپ كەتتى؟ دېگەن سوئالغا مەن ئۇنىڭ ئەدەبىياتقا بولغان قىزغىنلىقى، تىنماي ئىزدىنىشى، زېرىكمەي جاپاغا چىداپ قىلغان ئەمگىكىنىڭ نەتىجىسى، دەپ جاۋاب بېرىمەن. مەن ئۇنىڭ يازغان ئەسەرلىرىنى قايتا — قايتا تۇزەپ، زېرىكمەي، پاكىز، چىرايلىق بولسۇچە هېر نەچچە قېتىم كۆچۈرگەنلىكىنى هەمىشە كۆرۈپ تۇراتتىم.

تېيىپجان ئۆگىنىشتىمۇ ئاكتىپ بولۇپ، ئۇيغۇر كلاسسىك شېئىرىيىتى هەم ئۆمەر مۇھەممىدى شېئىرلىرىدىن، ئابدۇللا توقاي، هادى تاختاشلارنىڭ شېئىرلىرىنىچە خېلى پۇختا ئۆگىنەتتى. نەۋائى، فۇزۇلى شېئىرلىرىنى ئوقۇپ تەھلىل قىلاتتى. پۇشكىننىڭ شېئىرلىرىنى ئوقۇپ دېكلاماتسىيە قىلاتتى. مەن ئۇنىڭغا ئۇيغۇر كلاسسىك ئەدەبىياتىنى تەھلىل قىلماقچى بولسام ئەرەبچە-پارسچە ئۆگىنىشنى چىڭ تۇتساق بولاتتى، دەپ دالالەت قىلاتتىم. ئۇنىڭ بۇ تىللاردىن خېلى خەۋىرى بولسىمۇ، ئۇنى ئاز قوللىنىپ، شېئىرلىرىنى ساپ ئۇيغۇر تىلىدا يېزىشقا تىرىشاتتى. دەسلەپكى چاغلاردا ئۇ «جۇرئىتى» دېگەن تەخەللۇسنى قوللانغانىدى. بۇمۇ ئۇنىڭ ئىجادىيەتكە بېرىلىپ هەرىكەت قىلىشىغا يەنى ئالغا ئىنتىلىشكە مەنىداش سۆز بولۇپ قالغانىدى.

تېيىپجان سەنئەت ئۇرۇلىرىدىن شائىر، ناخشىچى، سازەندە هەم قىزىقچى بولۇپ يېتىشكەن ئاكتۇئال تېمىلارغا هازىر جاۋاب ئىدى. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ پارتىيەم ۋە خەلق ئالدىدا ئىنابرويغا ئىگە بولغان. ئۇ ياشلارنىڭ ئىجادىيەت ئىشلىرىغا ئاكتىپ ياۋ-

ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

دەم بېرىپ تۇراتتى. پېشقەدەم قەلەم ئەھلىگە ھۆرمەت قىلىپ، ئۇلار بىلەن بار مەسلىھەت ئىناق ئۆتۈشكە تىرىشاتتى. مەن ئۇنىڭ ئەدەبىيات سېپىگە كىرىپ دەسلەپكى ئىجادىيەت ئىشىغا شائىرانە تۇغدۇرۇپ، ئازراق ياردەم بەرگەنلىكىم ئۈچۈن ئۆمرىنىڭ ئاخىرىغىچە كۆپ قېتىم مىننەتدارلىق بىلدۈرۈپ ئۆتتى. بۇ توغرۇلۇق ماڭا بولغان ھۆرمەتنىڭ ئاخىرقى بىر كۆرۈنۈشىنى قايغۇلۇق ھالدا ئەسلەپ ئۆتەي: مەن ئايالىم بىلەن بىللە ئۇنى ئاخىرقى قېتىم دوختۇرخانىغا يوقلاپ بارغىنىمدا تېپىپچانلىنىڭ كېسىلى ئېغىرلىشىپ، يورۇق دۇنيادىن كۆز يۇمۇش ھالىتىگە چۈشۈپ قالغانىكەن. ئۇ پۈتۈن كۈچىنى يىغىپ پەس ئاۋازدا: «مەن سېنىڭ ئالدىڭدا نالايىق ئىش ئۆتكۈزگەن بولسام كەچۈرگىن، رازى بولغىن» دېدى. قولۇمنى مەھكەم سىقىپ تۇرۇپ بالاچاقلىرىغا تەلمۈرۈپ: «بۇ مېنىڭ ئاتام، بۇ مېنىڭ ئۇستازىم. مەن ئۈچۈن بۇ ئادەمگە ھۆرمەت بىلدۈرۈپ تۇرۇڭلار!» دېدى-دە، شوپۇر مىجىتقا قاراپ: «ئۇكام، سەن مۇشۇ ئادەمنى يولدا كۆرسەڭ ياردەملىشىپ قوي، مېنىڭ روھىم خۇش بولىدۇ. مېنىڭ سۆزۈمنى ھەرگىز ئۇنتۇپ قالما» دەپ ۋەسىيەت قىلدى ۋە زىلەيخە بىلەن ئىككىمىزنى سۆيۈپ بىز بىلەن ئىناقلىقىنى ئىپادىلىدى، ئاجراشقۇسى كەلمەي، يېنىدا ئۇزاقراق ئولتۇرۇشىمىزنى تەكلىپ قىلدى.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى